

پویا هستیم یا نیستیم؟

ورود به آموزش تفکر در دوره‌ی ابتدایی

عطیه‌سادات صابری

قدرت پویایی فکری فراگیرندگان را تقویت و به تثبیت یادگیری در آن‌ها کمک کنیم. این مقاله با هدف تقویت هم‌اندیشی در کلاس‌های درس تألیف شده است تا توانایی درست‌اندیشی و حل مسئله به فراگیرنده آموزش داده شود.

یادگیری مناسب چه معنایی را دارد؟

هر آموزگاری درک می‌کند که «یادگیری مضمن فرایندهای فردی، اجتماعی و فرهنگی است» (مؤمنی‌راد، ۱۳۹۱: ۴۵) و یادگیری «معلومات مفیدی است که خود فرد آن را می‌سازد» (عالمی، ۸۰ - ۱۳۷۹، ۱۶). به بیان دیگر، با قدرت تفکر خود مجهولی را تبدیل به معلوم می‌کند و می‌تواند با تحلیل مناسب به قضاوت در مورد درست یا نادرست بودن مطلب علمی بنشیند (بیرجندی، ۲۰۱۴) و درک مناسب خود را به درون زندگی خود ببرد، مشکلات را حل و یا کاربردی کند (صالحی و دیگران، ۱۳۸۸؛ و گرزین‌نژاد، ۱۳۸۷). در اینجا نقش آموزگار بسیار مهم است که با بازخورد مناسب از یادگیری در فراگیرنده او را قادر می‌سازد به یادگیری بیشتر ادامه دهد و اشتباهات خود را اصلاح کند (تلخایی، ۱۳۹۱).

تفکر مناسب

تفکر همانند یادگیری واژه‌ی بسیار گسترده‌ای است اما به‌طور خلاصه می‌توان گفت

که به آن‌ها توانایی راهبری مناسب به فراگیرندگان را می‌دهد. بنابراین، باید اذعان کنیم که «هریک از ما به‌عنوان آموزگار اگر نسبت به اعمال و رفتارمان اندیشه و بازتاب فکری نداشته باشیم مثل این است که در تاریکی تدریس می‌کنیم» (رئیس‌دانا، ۱۳۹۱: ۲۵) و از این امر آگاهی کامل داریم که «چگونه یاد گرفتن به مراتب مهم‌تر از چه یاد گرفتن است» (موسوی، ۱۳۸۴: ۲۲). استفاده از روش‌های فعال در کلاس‌های درس نیز به‌همین منظور است تا

اشاره
آنچه در کلاس‌های درس از سطوح ابتدایی تا عالی اتفاق می‌افتد رشد تفکر در فراگیرنده و تقویت قدرت تحلیل و استدلال اوست. فراگیرندگان امروز سازندگان فردای کشور هستند که باید روش تفکر مناسب، تعامل مناسب با دیگران و کنترل هیجانات خود و هدایت آن‌ها را به‌خوبی بیاموزند. پس تفکر مناسب از معلم شروع می‌شود

که «بازآرایی یا دست‌کاری اطلاعات به‌دست آمده از محیط و نمادهای ذخیره شده در حافظه‌ی بلندمدت که شامل دو نوع تفکر همگرا و واگراست. تفکر همگرا همان تفکر منطقی استدلالی انسان است که همواره در پی یافتن یک جواب صحیح است و تفکر واگرا آن نوع از تفکر است که جواب‌ها و ایده‌های متعددی را برای یک سؤال ارائه شده ارائه می‌دهد و به‌همین دلیل می‌تواند به خلاقیت منجر شود» (جمشیدی، ۱۳۹۱: ۳۹). فراگیرنده در کلاس درس باید بتواند تفکر خود را خرد کند (تلخابی، ۱۳۹۱) یا آن را به مراحل تقسیم کند تا درک کند که کجا اشتباه کرده است و باید آن را تصحیح کند. بدون شک، تفکر نیازمند قیاس^۱، استقراء^۲، تمثیل^۳ و ایجاد طرح خاص و الگویی مناسب از تفکر خود است و این آغازی برای وارد شدن در تفکر منطقی^۴ است.

راهکارهای آموزگاران برای رشد تفکر در کلاس

قبل از هر عاملی باید به این امر توجه کرد که تفکر و نوآوری مناسب آموزگاران می‌تواند شیوه‌ی مناسبی برای این هدف باشد اما می‌توان برای آن مراحل را ارائه داد:

۱. هر معلم باید سعی کند مفهوم و تعریف مناسبی از هر یک از شاخه‌های علوم برای خود ارائه دهد.
۲. هر معلم باید سعی کند به برنامه‌ریزی مناسب برای آموزش مفاهیم بپردازد. ارائه‌ی طرح درس می‌تواند در این مورد کمک مهمی باشد.
۳. آموزش باید با فعال بودن فراگیرنده همراه باشد؛ چه در بُعد فردی و چه در همکاری با سایر هم‌کلاسی‌هایش.
۴. ارزش‌یابی‌های مناسب به‌خصوص از نوع مستمر آن می‌تواند به آموزگار در سنجش میزان یادگیری در فراگیرنده کمک کند.
۵. هر معلم بهتر است تجربیات آموزشی خود را به شکل نوشتاری

تهیه کند و در اختیار سایر همکارانش قرار دهد. چاپ آن‌ها به شکل مقاله و یا قراردادنشان در وبلاگ‌ها و سایت‌های مناسب می‌تواند از این موارد باشد. در چنین مواردی معلمان هیچ‌گاه پویایی و مطالعه‌ی مستمر خود را فراموش نمی‌کنند.

آموزگاران متفکر، فلسفه‌ی آموزشی را به کلاس‌های درس می‌برند؛ زیرا به فراگیرندگان کمک می‌کنند که به درک مفاهیم و ارائه‌ی تعاریف نو اقدام کنند و به حل مسائل در فضای علوم و زندگی خود بپردازند. این امر سرآغاز توسعه‌ی هر جامعه و کمک به رشد نوزایی و خلاقیت است و می‌تواند فردایی نو را برای هر جامعه ایجاد کند. بنابراین، فلسفه‌ی آموزشی علوم به معنای ساده‌ی آموزش در جهت تقویت نیروی تفکر و خلاقیت در فراگیرندگان و گسترش توانایی استدلال و قضاوت علمی آنان در جهت حل مشکلات و مسائل است. امری که تنها با حفظ کردن کتاب‌های درسی و پرسش و پاسخ در سطح دانش به‌دست نمی‌آید.

پی‌نوشت

۱. «قیاس مستقیم مقایسه‌ی ساده‌ی دو موجود یا دو مفهوم است.» (حریرفروش، ۱۳۸۵، ۱۸)
۲. استدلال استقرایی «موقعیت‌هایی هستند که یک تعمیم پرسش‌برانگیز می‌شود و بهتر است که بپرسیم آیا این تعمیم بجاست یا نایجا» و سه پرسش مهم:
 ۱. آیا ادعا بر نمونه‌ی کافی تکیه دارد؟...
 ۲. آیا جست‌وجوهایی برای مثال نقض صورت گرفته است؟...
 ۳. آیا می‌توانیم ارتباط را توضیح دهیم؟... (کم، ۱۳۹۱: ۱۷۴ و ۱۷۲)
۳. «در تمثیل، ما توجه خود را بر همانندی میان چیزها متمرکز می‌کنیم که در جنبه‌های دیگر با هم مخالف هستند. با ایجاد این ارتباط تجربه‌های خود را تکمیل و معنای آن را گسترده می‌کنیم.» (کم، ۱۳۹۱: ص ۱۷۵)
۴. در تفکر منطقی نیز محقق بهتر است «با ذهن باز یعنی به‌جای توجه به یک منبع، توجه به منابع ممکن در گردآوری حقایق و احتراز از جزم‌اندیشی» (شریعتمداری، ۱۳۷۹، ۱۶) و با «آگاهی از درست‌اندیشیدن» (شکوتی، ۱۳۷۵، ۱۴) باشد تا درست و منطقی بیندیشد.

منابع

۱. تلخابی، محمود؛ ۱۳۹۱. «تفکر در فرایند آموزش»، ماهنامه‌ی رشد تکنولوژی آموزشی، شماره‌ی ۲۲۶.
۲. جمشیدی، فریبا. ۱۳۹۱، «برنامه‌ی درسی و تفکر خلاق»، ماهنامه‌ی رشد تکنولوژی آموزشی، شماره‌ی ۲۲۵.
۳. حریرفروش، زهرا و مهرناز صادقی؛ الگوی تدریس مقایسه‌ی پردازشی (بدیعه‌پردازشی)، آموزش علوم، تهران، ۱۳۸۵.
۴. رئیس‌دانا، فرخ‌لقا؛ «اندیشه‌ورزی و ارتقای کیفیت اجرای برنامه‌های درسی»، ماهنامه‌ی رشد تکنولوژی آموزشی، شماره‌ی ۲۳۰، ۱۳۹۱.
۵. شریعتمداری، علی؛ «شناخت‌شناسی دیونگی و آموزش»، فصل‌نامه‌ی علمی پژوهشی پژوهش‌های تربیتی، شماره‌ی ۱ و ۲، بهار و تابستان، ۱۳۷۹.
۶. شکوتی، حسین؛ اندیشه‌های نو در فلسفه‌ی جغرافیا (جلد اول)، گیتاشناسی، تهران، ۱۳۷۵.
۷. صالحی، محمد، کیومرث نیازآذری و محمدتقی معتمدی تلاوکی؛ «تأثیر روش‌های فعال تدریس بر پیشرفت سواد خواندن دانش‌آموزان پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی استان مازندران»، فصلنامه‌ی نوآوری‌های آموزشی، شماره‌ی ۳۲، ۱۳۸۸.
۸. عالمی، محمدحسین؛ «نظریه‌های یادگیری، مقدمه‌ای بر شناخت‌شناسی ساخت‌گرایی»، ماهنامه‌ی رشد تکنولوژی آموزشی، شماره‌ی ۱۳۰، ۸۰-۱۳۷۹.
۹. فرخ‌مهر، حسین؛ پرورش تفکر در کلاس درس، عابد، چاپ سوم، تهران، ۱۳۸۴.
۱۰. کم، فلیپ؛ هم‌اندیشی روش پرورش مهارت‌های تفکر، مترجم: مریم خسرونژاد، قطره، تهران، ۱۳۹۱.
۱۱. گریزین‌نژاد، مرتضی؛ «نقش فناوری ارتباطات و اطلاعات در آموزش»، ماهنامه‌ی رشد تکنولوژی آموزشی، شماره‌ی ۱۹۵، ۱۳۸۷.
۱۲. موسوی، فرشیده؛ «ارزش‌یابی مستمر» (تکوینی، مرحله‌ای، فرایندی). فصلنامه‌ی رشد آموزش زمین‌شناسی، شماره‌ی ۴۲، ۱۳۸۴.
۱۳. مؤمنی‌راد، اکبر؛ «ویکرد ساختن‌گرایی در طراحی آموزشی»، ماهنامه‌ی رشد تکنولوژی آموزشی، شماره‌ی ۲۲۸، ۱۳۹۱.

14. Birjandi, Parviz and Naeni, Jila, 2014, Duvall, Emily, A Journey from: Psychometric Tests to Dynamic Assessment, ROSHD FLT, 109 .

